

Kinų keramikos karštligė siautė ir Lietuvoje

Ką tik restauruota Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) Valdovų rūmuose rasta portugališka kinų stiliaus XVII amžiaus lėkštė. Tai kadaise Europą krėtusios keramikos karštligės pavyzdys. Autentišką patvirtinę portugalai prašo leidimo pavasarį lėkštę eksponuoti Lisabonoje.

Kol į Europą patekęs kinų porcelianas neatnešė naujų madų, žymne dominavo įprasta ruda keramika. D. Baubaitė restauravo šią Valdovų rūmuose rastą renesansinę lėkštę, puoštą ruda, žalia, geltona glazūra.

Ritos Stankevičiūtės nuotraukos

JŪRATĖ MIČIULIENĖ

Kai į LDK Valdovų rūmų restauratorės Deimantės Baubaitės rankas pateko fajansinės lėkštės šukės, ji ilgai ieškojo analogų Europoje, kad galėtų pasakyti, iš kur gaminys atkeliavo ant mūsų valdovų stalo. „Buvo labai įdomu pasinėti į tų laikų puodžių gyvenimo peripetijas. Iš pradžių maniau, kad tai Olandijos Delfto miesto produkcija, nes olandai vieni pirmųjų Europoje pradėjo kopijuoti kinų porcelianą. Šia mada užsikrėtė ir Portugalija, Nyderlandai. Prabangios kinų lėkštės buvo net vadinamos trylikto Mingų dinastijos imperatoriaus Wanli vardu. Originalai buvo populiarūs Nyderlandų natūrmortuose“, - pasakojo restauratorė.

Perversmas puodininkystėje

XVI amžiuje į Europą atkeliavęs labai geros kokybės imperatoriškasis kinų porcelianas padarė tikrą perversmą Europos puodininkystėje. XVII amžiuje jį visi kopijuodavo. Kada pats kinų porcelianas buvo atrastas, tiksliai nežinoma, spėjama, jog pirmaisiais mūsų eros amžiais. Receptą kinai labai slėpė, už jo išdavystę grėsė mirties bausmė.

Iš tuo metu Europoje populiarios rudos, pilkos, juodos keramikos šie indai smarkiai išsiskyrė. Pavyzdžiui, Valdovų rūmų teritorijoje rasta renesansinė lėkštė (spėjama, jog gaminta Vokietijoje), puošta ruda, žalia, geltona glazūra. Šią lėkštę taip

pat jau restauravo D. Baubaitė. Baltas porcelianas ar fajansas, dekoruotas mėlyna kobalto glazūra, kaip magnetas XVII amžiuje ėmė traukti Europos didikus. Pasak D. Baubaitės, tai tapo viena geidžiamiausių jų prekių.

„Tačiau visiškai išstumti Europoje įprastos keramikos šiai nepavyko, nes buvo labai brangi, - teigė pašnekovė. - Pasakojama, kad Augustas II Stiprusis (Saksonijos kurfiurstas, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis) taip troško kinų porceliano servizo, kad jį iškeitė būrį stiprių vyrų. Šis didikas Saksonijos alchemiką Johaną Friedrichą Bottergerį

Kopijos - be budistinių simbolių

Sprogimą Europos puodininkystėje sukėlusią kinų keramiką, pasak restauratorės, nebuvo akiai mėgdžiojama. „Kadangi budistiniai simboliai ant kinų indų europiečiams buvo nesuprantami, puodžiai juos transformavo, pritaikydami europiečių skoniui, - tvirtino pašnekovė. - Vilniuje rasta ir restauruota lėkštė - vienas tokių pavyzdžių. Europoje kinų simboliai virto į kažkokias „vorų kojas“. Portugalai jiems net specialų terminą sukūrė - „aranhoes“ („keverzonės“). Pagal šią dekoravimo stilišką mes ir atsekėme, jog tai portu-

Augustas II Stiprusis būrį vyrų iškeitė į geidžiamą kinų porceliano servizą.

laikė uždaręs pilyje ir liepė jam atkurti kinų receptą. Po ilgų bandymų alchemikas kažką panašaus sukūrė. Taip 1709 metais atsirado Meiseno porcelianas, kuris Europoje buvo pripažintas pirmu jau prilygstančiu kinų produkcijai. Nors porceliano receptas griežtai saugotas, greitai prie daugelio Europos karališkųjų dvarų buvo steigiamos naujos porceliano manufaktūros: Vienoje - 1718 metais, Sankt Peterburge - 1744 metais, Berlyne - 1752 metais, Sevre - 1756 metais, Kopenhagoje - 1775 metais. Rusų magnatas S. Kuznecovas 1841 metais Rygoje įkūrė pirmąjį porceliano fabriką Baltijos šalyse.”

galų gaminys. Perverčiau daugybę katalogų. Vienaime radau portugališką lėkštę beveik su tokiais pat piešiniais. Apskritai tuo metu buvo dekoruojama pagal kelis pavyzdžius. Šis standartizuotas piešinys dekoruojant indus naudotas keletą dešimtmečių.”

Restauratorei pavyko užmegzti ryšius su portugalų keramikos tyrinėtoja, kuri, išvydusi Vilniuje rastos lėkštės šukes, labai nustebo, apsidžiaugė ir patvirtino, jog tai iš tikrųjų jų meistrų gaminys. „Net pa-prašė leidimo gegužę eksponuoti Lisabonoje rengiamoje portugalų keramikos parodoje, nes mūsų radinys puikiai iliustruoja, kaip toli

Taip atrodė rastos lėkštės šukės.

D. Baubaitės restauruota kinų stiliaus portugališka lėkštė. Trūkstamą dalį restauratorė atkūrė iš gipso masės, o rastas šukes sudėliojo į buvusias vietas. Kad tai Portugalijoje pagaminta lėkštė, įrodė Lisabonoje saugomi vietinės keramikos pavyzdžiai (dešinėje).

specialistė. - Formą lėkštei suteikiau per mėnesį, bet kol viską išsiaiškinau, užtrukau apie dvejus metus.”

Suteikti formą taip pat buvo nelengva, nes iš savotiškos subyrėjusios dėlionės net ne visi gabalėliai buvo išlikę.

Gausėja ekspozicija

D. Baubaitės restauruota unikali lėkštė papildys Valdovų rūmų raidą reprezentuojančią ekspoziciją. Kaip pasakojo rūmų mokslinių tyrimų centro vadovas Gintautas Striška, iš viso rūmų teritorijoje aptikta apie 300 tūkst. radinių. „Tačiau sunku pasakyti, kiek iš šito skaičiaus yra daiktų, nes vienam gali priklausyti keletas rastų vienetų. Sakysim, minėta portugališka lėkštė turėjo 15 inventorinių numerių, - sakė jis. - Ir tik restauratorių rankose keliolika šukių tampa vienu vienetu.”

Pasak jo, aplinkybės diktuoja, kuriuos radinius reikia pirmiausia restauruoti. „Greičiausiai tenka gelbėti tuos, kurie ištraukti iš žemės greičiausiai nyksta. Keramiką bene geriausiai laikosi. Tačiau atrenkame dar ir tuos, kurių labai reikia Valdovų rūmų raidos chronologinei ekspozicijai nuo ankstyviausių laikų pristatyti, - pasakojo G. Striška. - Apskritai mūsų restauratoriai jau restauravo ir paruošė eksponuoti apie 500 radinių, o užkonseravo apie 5 tūkstančius.”

Pervertusi daugybę katalogų restauratorė aptiko labai panašią lėkštę. Šis portugalų gaminys saugomas Amsterdame.

nukeliaudavo jų keramikos produkcija“, - pasakojo restauratorė.

Nuo Vazų stalo

D. Baubaitės restauruota unikali lėkštė portugalų keramikos tyrėjų datuojama 1635-1660 metais. Tai sutampa su Vazų dinastijos valdymo laikais. „Apskritai buitinės keramikos šukių Valdovų rūmų teritorijoje randama labai daug. Tai, galima sakyti, didžiausia radinių dalis. Tačiau tokios prabangios keramikos likučių reta. Kadangi tai buvo brangūs daiktai, juos saugoje, - teigė ji. - Labai panašios dar vienos lėkštės šukės rastos Valdovų rūmų šiauriniame korpuse, kaip spėjama, buvusios virtuvės patalpose. Tačiau restauruoti praktiškai neįmanoma, nes po gaisro šukės labai apdegusios.”

Pasak D. Baubaitės, restauratoriai imasi gaminį restauruoti tada, jei būna išlikę du jo trečdaliai. „Šios buvo išlikusios mažiau. Tačiau dar reikia atsižvelgti ir į unikalumą. Jei tai būtų buvusi paprasta lėkštė, restauruoti būtų neverta, o tokia - apsimokėjo, - tikino